

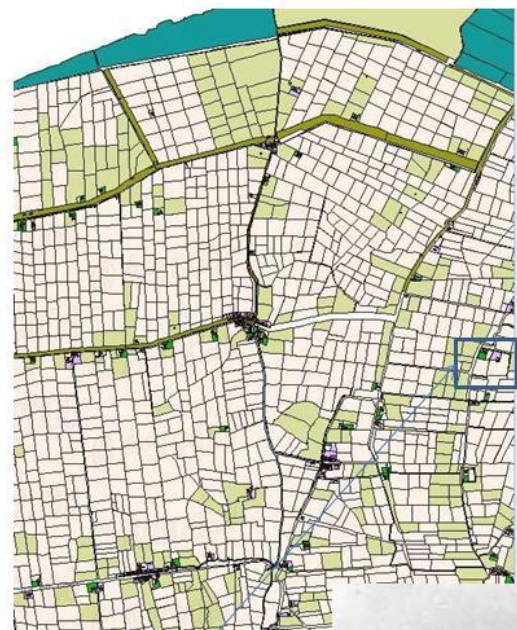
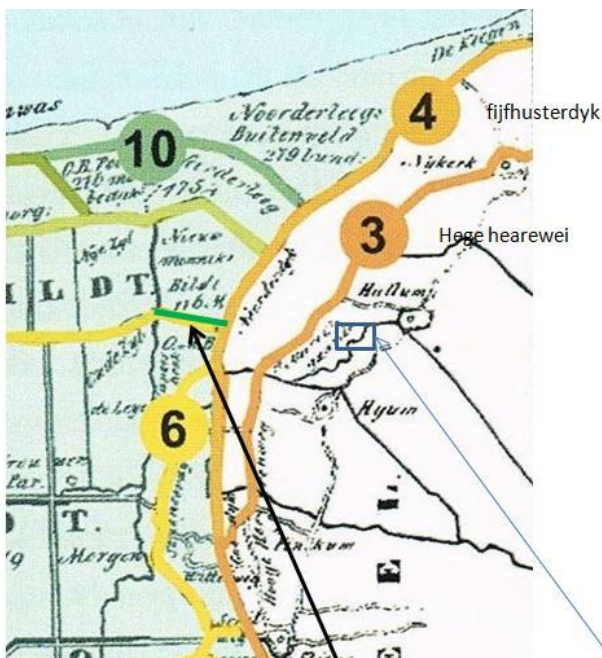
Ouwe-Dyk – Seumerdyk

Inlaiding

Al jaren houwe onderzoekers na de history fan 't Bildt hur doende met de fraag: Waar 't Bildt al eerder dan 1505 bedykt , en wanneer en hoe waar dat dan ?

Jim siene in de toefoegde bijlage 'n tal bronnen met de letterlike tekst wat hierover skreven is.

Na de storms fan 1219 en 1287 worde drest na deuze rampen met de anlêg fan de hogere seedyk - Langestraat Bitgum (de eerste seedyk) begonnen. Derna folgden nag drie seediken : (tweede : 1505, Ouwe-Dyk, dêrde : 1600 – Nije-Dyk en fierde: 1715 – Poldyk)

3= 12e eeuw,

4= 1200 **ansluttend oasterdyk ant 1219**,

6=1300

**Mariëngaarde
1163-1580**

De monniken fan Mariëngaarde laiden al feul eerder in 1200 'n seumerdyk an tussen de al (oastlik fan later Ouwe-Syl) aanwezige Noorderdijk, ansluttend hierop richting Lidlum (sien myn forige publikasy Monnikelând op 't Bildt) Deuze seumerdyk mosten se hyltyd weer ripperere en ferlêge fral na de storms fan 1219, 1287 en 1421.

Ik sil jim weer metnimme deur de Bildtse geskiedenis over deuze seumerdyk.

Fersakte kaai eand forig jaar (2012)

Eand forig jaar worde op Ouwe-Syl de nije kaai anlaid bij 't Wechy (Van Albadaweg) lâns, an 'e westkant fan 'e faart en mosten nije anlêgstaigers delset worre foor de boaten die't ok fia de Noordelike Elfstedenfaarroete fan Ouwelaai ôf Ouwe-Syl andoen kinne. Tidens 't anbringen fan de damwanden is de faartswâl bra fersakt. Wij, fryndin Monique en ik, koierden der faak 's lâns. Tuurlik houde ôns die fersakkings ok doende. Der most 'n swak plak sitte onder de grônd. De oorsaak laai niet alleen an de opperflakte. Ik fermoedde dat der 'n ouwe dykdeurbraak op dat plak weest is. Monique saai op 'n gegeven momint: d'r mot dos 'n diepere oorsaak weze derfoor, dat mostou dos 's ondersoeke

Dat waar foor mij de 'trigger' om dos weer de ouwe kaarten fan 't Bildt te bekiken. Ik had nou dos ok 'n punt der't ik my op richte kon! En ja hoor, myn rais deur de geskiedenis begint bij de T-splitsing an 't eand fan de Monnikebildtdyk (Oasterdyk)

Ik kyk op 'e prekadastrale kaart fan 1737 fan 't Statenregister (argyf fan Deputeerde Staten fan Fryslân) Deuze kaart is al fan desimber 2007 ôf in 't HISGIS fan de Fryske Akademy (Hans Mol en metwerkers) te sien en te brûkken op internet: www.hisgis.nl Dut is doe met-mooglik maakt deur 't pionierswerk fan 't HPP (Historise Perselen Projekten)

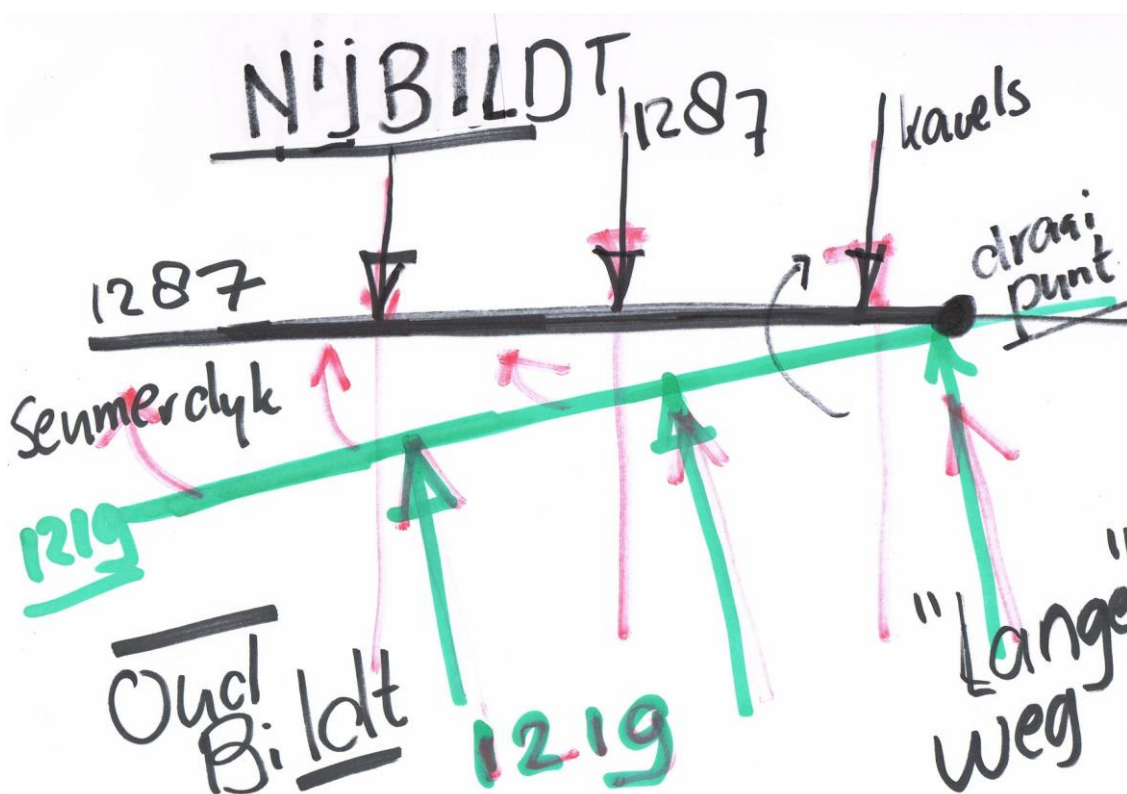
Jim siene hier deuze kaart kombineerd met de kadasterkaart fan nou. De groene lyn is de lyn die't fan de hoek Oasterdyk ôf na de kaai trokken is, na de direkte omgeving fan de fersakte kaai ('t bruchy over de Kaaifaart ant de ingang fan de Ds. M. Mooystraat.) En met dat ik die lyn soa trek over 't Oud-Monnikebildt sien ik inenen een fan die eerste seumerdiken foor myn ogen opdoemen! Der het naamlik al in 1200 'n seumerdyk laid, die't de monniken fan Mariëngaarde dus al anlaid hadden. En deuze dyk is deur de stormfloed in 1219 (St. Marcellisfloed) bra bestoekt en swaar ferinneweerd, ok in de noemde strook bij de Kaaifaart lâns.

't Meer draagbere sând is der diep wegspoeld, later is dat gat weer feerder anslibd met klaai, wat 'n feul mindere fundering is foor soa'n nije kaai. De grônd is fan 'n dusdanige samenstelling, dat 'r deur 't trilblok, wat brûkt is om de langere damwanden te plaatsen 't ferskynsel "thixotropie" optrad.

De haakse kavels

Maar hoe kon ik dan die seumerdyk sien? Ja, dan mot je de 'haakse kavels' in 't lândskap folge en der de dyk bij intekene. Hierbij hou je reken met de opeenfolgende groate stormfloeden fan 1219 (St. Marcellisfloed), 1287 (St. Luciusfloed) en 1421 (St. Elisabethfloed). Sien weer myn publikasy Monnikelând op 't Bildt. De seumerdiken binne dus in tiid in te delen: ant 1219: ontginning fral Oud Bildt, 1219-1287: ontginning fral Nij Bildt en 1287-1421 ontginning Oud en Nij Bildt). In 1505 is de Ouwe-Dyk over hest de hele lingte opboud over de leste seumerdyk. Ok is op plakken grônd út (resten fan) 'n seumerdyk haald, die't der naast/in 'e buurt laai. Alleen niet bij de deurbraken op 'e Syl (de Kolk) tussen knik Skitelbuurt-Oasterdyk, Attesweg en bij Teun de Jong sil blike.

De kavels worden haaks (loodrecht) op de seumerdiken set. Hier en der worden sloaten bij de kavels lâns groeven foor de ôfwatering fan de graiden. At 't norig waar, folgde men 't netuurlik ferloop fan 'n goil (Rij) en kwelderrând (ok foor de anlêg fan de dyk.)

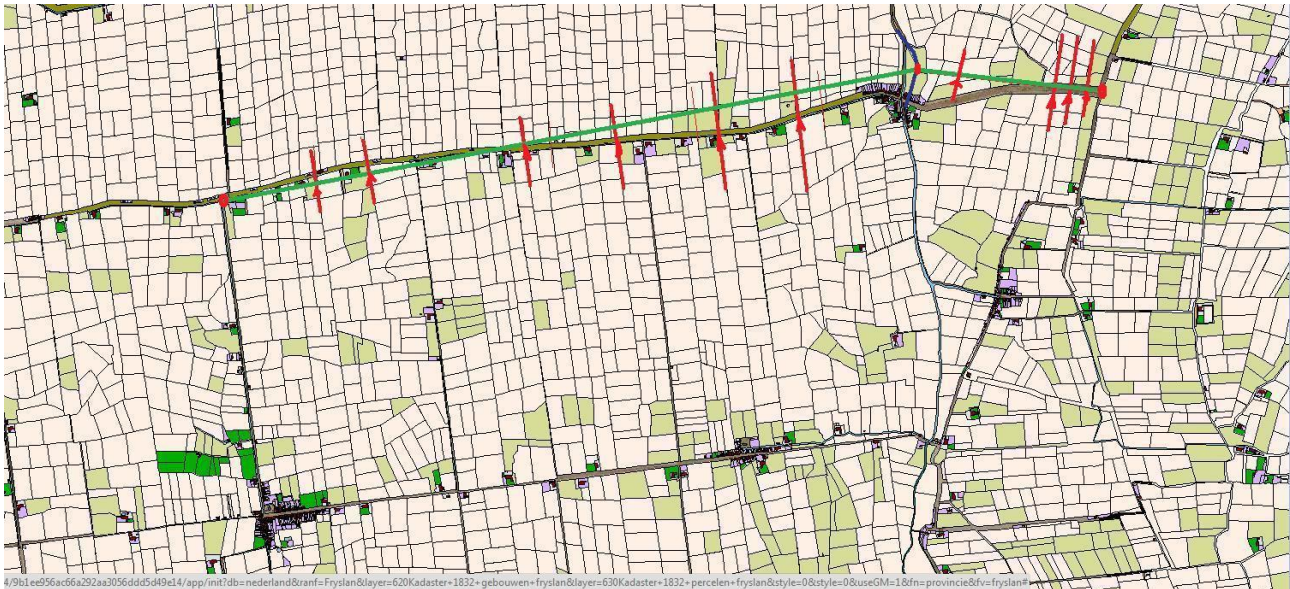
At d'r nou 'n groat tal kavels evenwidig lope op 'n lap grônd (as foorbeeld nou 't Oud Bildt ant 1219, de eerste kavels fan de monniken) dan set je die haaks op de seumerdyk die't der bij hoort. Deuze teken je dan fan 'n soort draaipunt út ('n tal fan faste punten die't ik fonnen hew) an 'e Ouwe-Dyk. Jim siene hierboven 'n detail fan de Ouwe-Dyk (bij de Langhústerdyk, Langeweg). Ok binne de kavels fan 't Nij Bildt ôf (kavels fan 1219-1287) dúdlik sichtber, 'n prot in deselde richting.

Soa nim ik jim feerder met in de geskiedenis tussen 1200 en 1505, bij de Ouwe-Dyk lâns ant Nij Altenae. De feerdere onwikkeling fan de Ouwe-Dyk, na de anlêg fan de seumerdyk deur de Monniken in 1200, fan de rest fan de Ouwe-Dyk laat ik in dut artikel feerder búttten beskouwing.

Ik brúk hierbij de kadastrale kaart fan 1832 (HISGIS) . De ferskillen tussen de forige kaart fan 1737 (HPP) en 1832 binne klain en op de kadastrale kaart binne de kavels fan 't Nij Bildt ok in beeld.

Sitewasy 1 ant 1219: (seumerdyk=groen)

Haakse kavels fan 't Oud-Bildt ôf, drie draaipunten : hoek Oasterdyk , Kaaifaart-Ouwe-Syl en Nij Altenae.

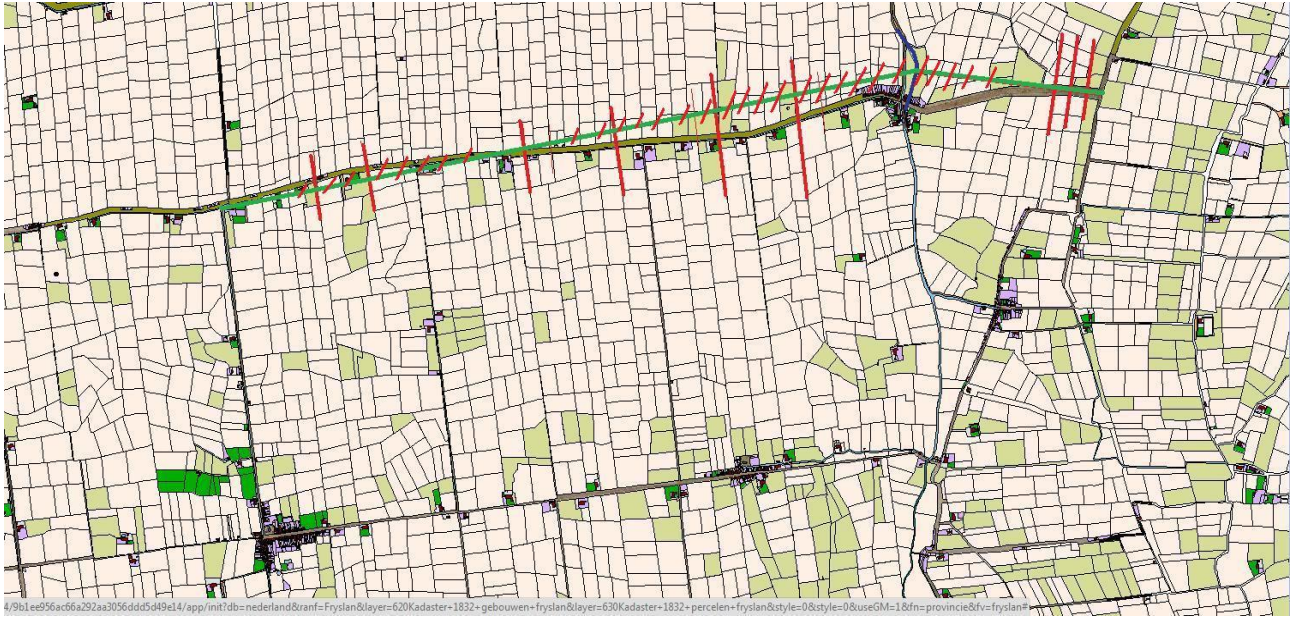

Let fral op de twee sloaten links en rechts in 't Nije Moentsy Bildt, flak bij de seumerdyk lâns . De dyk kom út flakbij 't bruchy over de Kaaifaart .

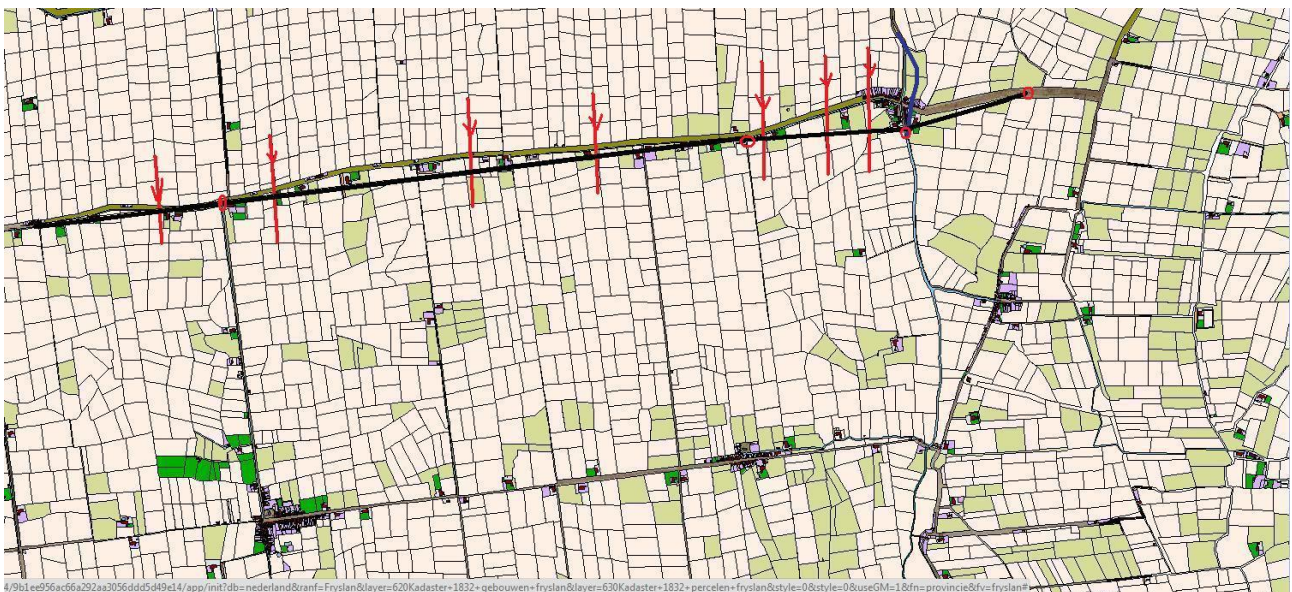
Sitewasy 2:

1219: St. Marcellisfloed, Hier siene jim 't oversicht fan de dykdeurbraken, angeven met road/skeef arseerd:

Sitewasy 3: 1219-1287 (seumerdyk=Swart)

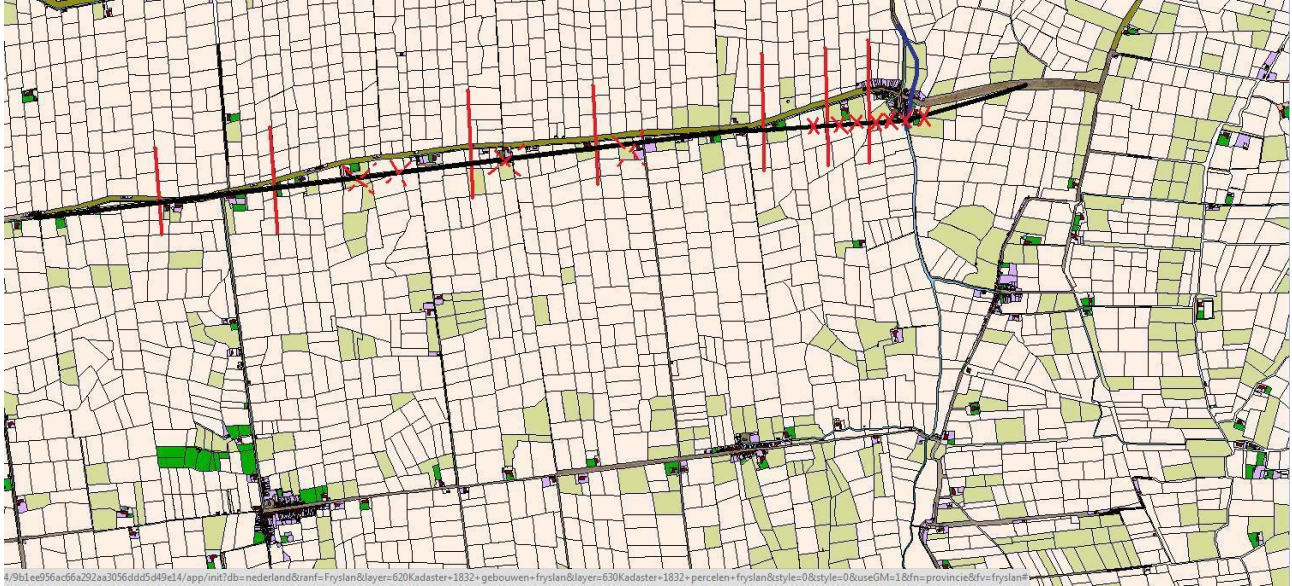
Haakse kavels fan 't Nij Bildt ôf, wat dan in kultuur brocht wort, fier draaipunten: Nij Altoenae, De Pôle, Ouwe Rij, eand Keuningsstreek en op Oasterdyk. De nije seumerdyk gaat met 'n boog om de dykdeurbraken hine op Ouwe-Syl.

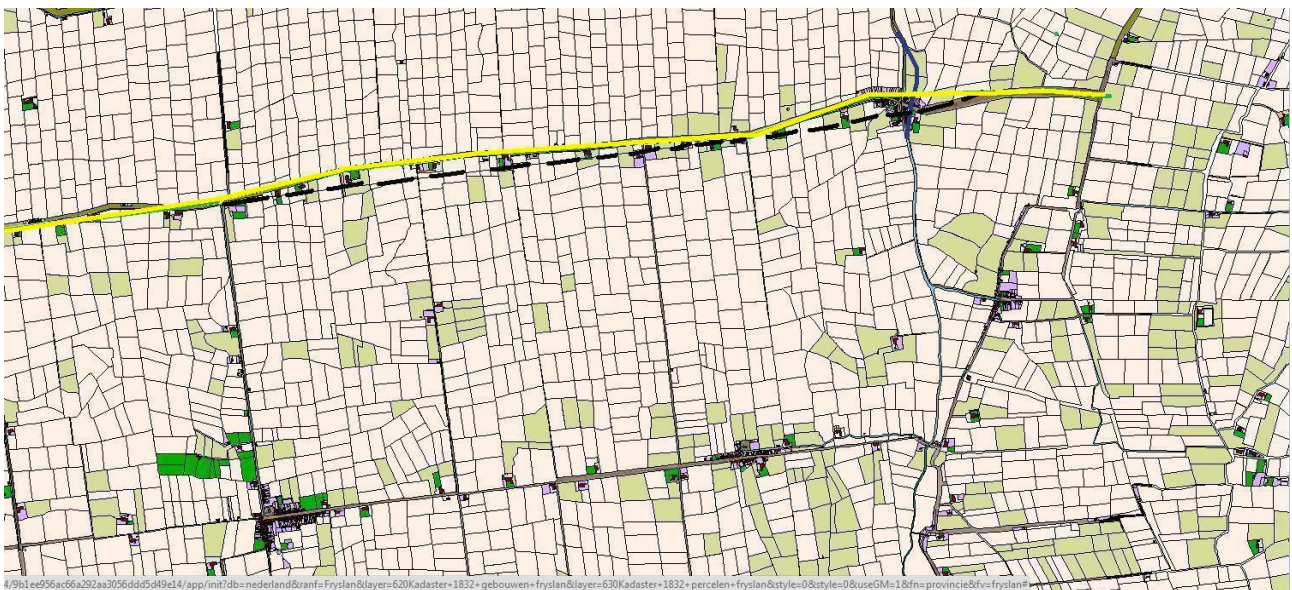
Sitewasy 4:

1287 St. Luciusfloed, Met dykdeurbraken angeven met rooie krússys, wiel op 'e skietelbuurt,

Sitewasy 5:

1287-1421 Sitewasy Nij Altenae – Ouwe-Syl , sonder wiel (seumerdyk = geel)

Sitewasy 6:

1421 St. Elisabethfloed, met dykdeurbraken.

Sitewasy 7: 1421-1505

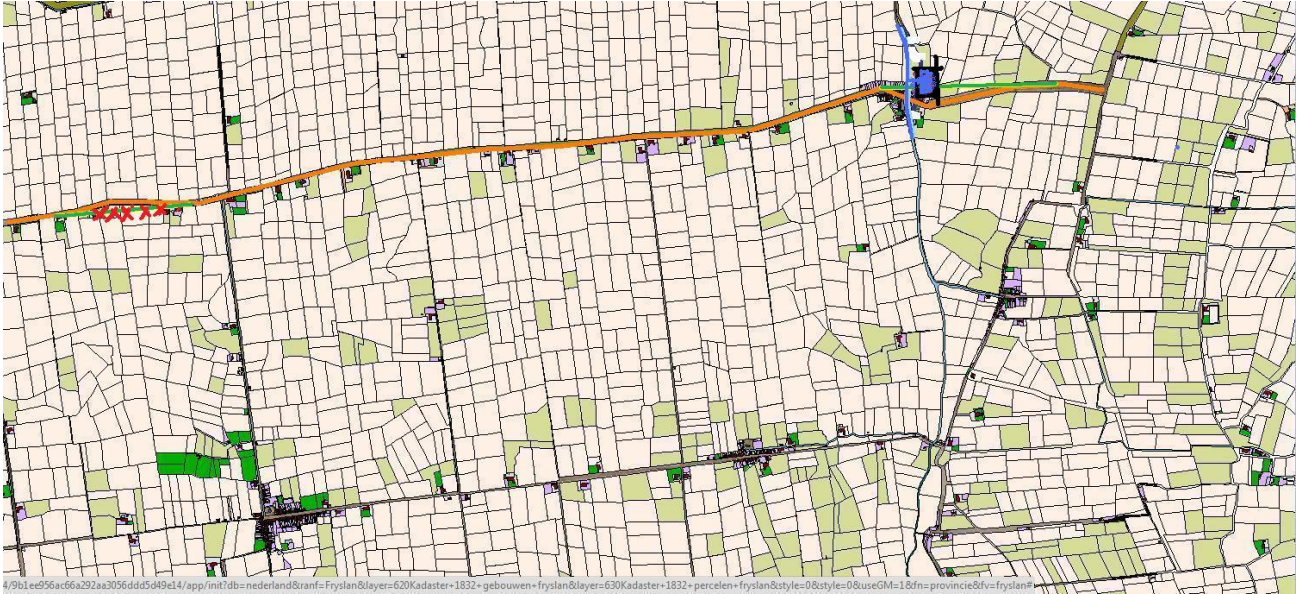
Anlêg seumerdiken op 1,60 + NAP (let op: benoordwesten-Ouwe-Syl: stikky seumerdyk brûkt fan 1200 ôf – seumerdyk=oranje)

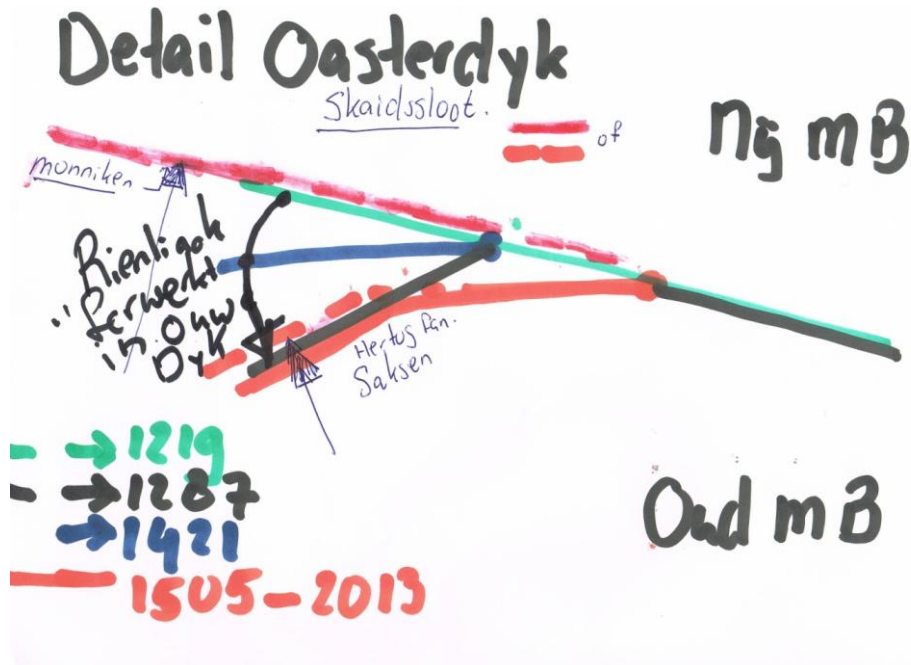

Sitewasy 8: in 1505

Anlêg Ouwe-Dyk (op 4,41 + NAP), over de seumerdyk hine, kanalisasy meander (slinger) Ouwe-Syl met de Kaaifaart, anlêg Kolk (haven in 'e wiel fan 1421) deursteek fan kaaifaart na de Kolk, dichtgooje ouwe slinger. Sien myn artikel july 2011 - Form fan Ouwe-Syl.

Hieronder siene jim 't detail fan de sitewasy fan de ferskillende seumerdiken op 'e Oasterdyk:

Van Saksen brûkte grônd fan de monniken út de seumerdiken dêre foor de Ouwe-Dyk en se mosten 't stik fan hoek Oasterdyk ant de Pyp onderhouwe . (Wat se niet altyd deden !)

Gefolgen storms foor de Ouwe-Dyk na 1421:

- 1570: Ouwe-Dyk breekt op ferskaidne plakken deur, groate ska op 't Bildt , beesten ferdrongen, hússen en skuren beskaidgd, gyn mînsen ferdrongen, trasee Ouwe-Dyk onferanderd ('op de oude maten,' Sannes deel I, blads. 81)
- 1610: Elf of twaalf gatten in 'e Ouwe-Dyk, later gyn ander trasee.
- 1665: Groat gat eand Boanweg (Nije Dyk) , later dyk d'r omhine, de Ouwe-Dyk blyft in syn lyn.
- 1717: Nije-Dyk en Poldyk breke deur. Baas Krelis rêdt 't Oud Bildt, gyn gefolgen foor de Ouwe-Dyk
- 1825: Poldyk breekt alleen deur, de Ouwe-Dyk blyft intakt
- 1953 Gyn dykdeurbraak op 't Bildt. En later ok niet meer..

Samenfatting

- D'r laaien fier seumerdiken om Ouwe-Syl hine, drie derfan binne deurbroken: in 1219, 1287 en 1421
- De Ouwe-Dyk worde in 1505 over hest de hele lingte opboud met /over de leste seumerdyk. Alleen niet bij de deurbraken op 'e Syl, de Kolk tussen knik Skitelbuurt-Oasterdyk, Attesweg en bij Teun de Jong.

Ouwe-Syl, april 2013

Sytse Keizer, Dorpshistorikus Ouwe-Syl

Sytse.keizer@gmail.com

Bijlage - Bronnen m.b.t. bediking fan 't Bildt.

Bron: Charterboek

Blads. 67 .. en die landen op die Bilde die bedyckt waeren...

Bron: Beschrijving van Provincie Friesland, behorende bij de waterstaatskaart.

Bijgewerkt tot 1 jan. 1948.

Blads. 67 Lijnrecht tegenover elkaar: kloosterbelang en Saksisch landsbestuur, dat iedere gebiedsuitbreiding als een vergroting van zijn macht zag en om die reden meegewerkt heeft aan het inpolderen van aanwassen.

Blads. 124 Oorspronkelijk waren de Bildtlanden slechts omkade aanwassen.

Blads. 125 Oud Monniken Bildt: Deze polder was vermoedelijk reeds omkaad door het klooster Mariëngaarde, toen zij tezamen met het Oud Bildt werd ingepolderd. Volgens het in Friesland geldende Romeinse recht behoorden ze aan de ingelanden, i.c. het klooster Mariëngaarde

Blads.127 Nij Monnikebildt , in 1519 an klooster skonken deur Karel V klopt niet – SK
Dut is 275 morgen Nij Moentsy Bildt, 100 Oud Moentsy Bildt, metnander 375

Blads. 8 onder kopy Oudste toestand:
Ongetwijfeld zullen vooral deze kloosters (Mariëngaarde bij Hallum en Aanjum bij Berlikum - SK) hun aldus verworven 'bezit' door kaden of 'kadijken' tegen het zeewaterbeschermd hebben. De Zuidhoekstermiddelweg (Dievedyk) kan vrij zeker wel als zulk een waterkering beschouwd worden.

Bron: Aldert Cuperus: Raizen deur de Bildtse geskiedenis:

Blads. 52 “.. en 'n Rienlinck an de binnenkant fan de berm, om de derút frijkommende grônd ok an de dyk te bringen. 'n Rienlinck is 'n soort seumerkaai of kadyk, die't d'r al foor de bediking op 't Bildt weze motten het. Frij seker is die seumerkaai anlaid deur de monniken fan 't klooster Mariëngaarde. Sannes: omde Dijck mede to setten.

Blads. 161 Monniken hewwe al stikken Bildtlând brûkt en beboerkt en met 'n kadyk (rienlinck) teugen normale floedhoogte fan de see beskermd.
Groate stikken Bildtland worden deur monniken en pastoors brûkt om hur fee derop lope te laten. Dat lând worde ok nag min of meer beskermd deur 'n seumerdyk...

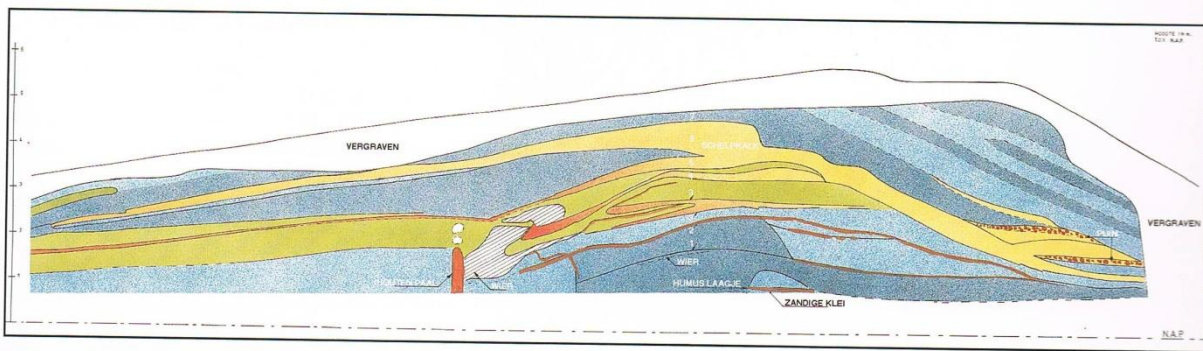
bron: Schroor

Blads. 43 Ioannes Ludolphus van Graywinkel, kannunik abdij Tongerlo: 't Gebeurde op eenen tijd (na de overstroming fan 1219) dat de religieusen mette huys-lieden (boeren) van dat landt grooten arbeyt moesten doen ende droeghen veel aerden aen, om den dijck te hermaken teghens de vloeden der zee, aer't Clooster van Mariëngaarde niet verre van gheleghenen was, ende siet den goeden abt en gaf sijne mede-broeders niet alleen odre goeden moet in 't werken, maer hij sloech selve de handt daer aen. Hij groef ende droech aerde vanden eersten totten lesten, met sulcken vlijt ende volherdicheheydt dat vele menschen dat siende seer vewondert waren.

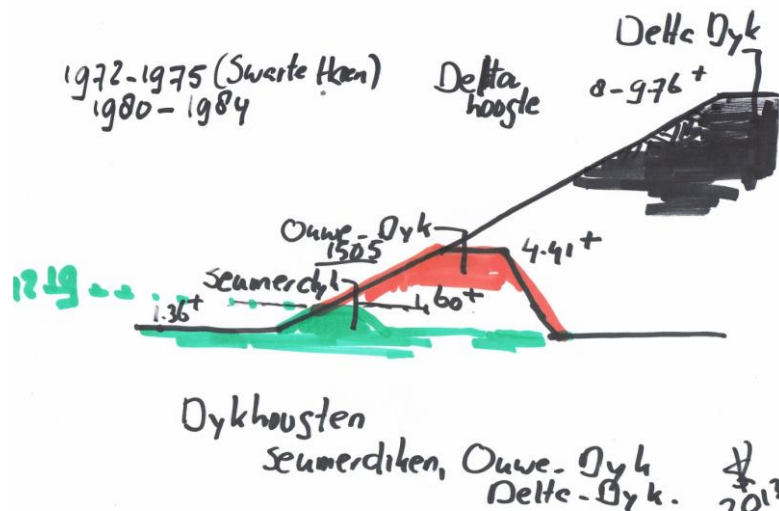
Bron: De dijk op hoogte :

Blads. 17 (bij Koehool/Tzummarum is 'n dwarsprofyl maakt) ouwe seedyk fan fóór 1200)
In 'e loop fan de eeuwen ses keer ferhoogd / 1e dyk op 1,60 + NAP/later naar 5,60 + NAP
Deltahoogte = 8.00-9.76 + NAP D'r binne ok stenen in 'e dyk set die't de dykhoogtes deur de eeuwen hine markere.

De eerste dyk, anlaid fóór 1200, waar 'n soort seumerkaai, hoogte 1,60 + NAP (Rienks en Walther). Deuze dyk lait in 't ferlingde fan de Ouwe-Dyk tussen Mariëngaarde en Lidlum.

Bron Lambooy – Leo Sbrandus

Blads. 158, 159, 163, 400

Bron A. v.d. Wal (Geschiedkundige en plaatselijke aantekeningen betreffende de kadastrale gemeente Lieve-Vrouwe-Parochie - 1877)

Blads. 10 't Eerste gedeelte van deze voormalige dijk (Godijk) tot den Kapershoek is thans (1163- SK) bouwland!

Blads. 82 (interpretasy SK) Súdhoekstermiddelweg is seumerdyk, dus seumerdyk worde meer brûkt om seumers fee, gewassen te beskermen, at se der anwezig waar.

Blads. 83 Oud Monniken Bildt ten weste van de Leije Burefenne 17 morgen al vroeg tot algemene veebeweiding in bezit namen. Later behoort dit weideveld tot een zekere Marcelis Goverts in 1659

Blads. 144 De monniken die't al in 1163 (Mariëngaarde) en 1182 (Lidlum) (bij de monding fan de Middelsee kommen waren, liepen eerst met hur fee na de graiden, die't eerst nag onbeskut ("van den vloed") laaien, over 'n roete, der't al gau 'n seumerdyk fan maakt worde om 't fee te beskermen teugen de slimste hoogwaterstanden in 'e seumer (seumerdyk) Nag 's: an weerskanten binne die diken al anlaid/later ok antroffen bij argeoloochys ondersoek.